

Ο ΚΡΗΤΙΚΟΣ ΤΟΥ ΣΟΛΩΜΟΥ

1. Ποιο είναι το θέμα του ποιήματος;

Η μεγάλη προσπάθεια του ναυαγού να σώσει την αγαπημένη του μετά τη φυγή τους από τη Κρήτη λόγω εισβολής των Τούρκων στο νησί. Περιγράφεται δραματικά η πάλη του με τα κύματα, η αγωνία του να βγάλει την αγαπημένη του σώα στη στεριά από τη φουρτουνιασμένη θάλασσα, ενώ ταυτόχρονα οραματίζεται γεγονότα μελλούμενα και κάνει αναφορές στα παρελθόντα.

2. Από ποια πραγματικά γεγονότα είναι εμπνευσμένο το ποίημα ο Κρητικός;

Το πέρασμα το Όθωνα από την Κέρκυρα τον Ιανουάριο του 1833 αποτέλεσε την αφορμή για τη σύνθεση του Κρητικού(ο ποιητής είναι ιδιαίτερα ευαίσθητος στο κρητικό αγώνα, λόγω καταγωγής του). Πηγή έμπνευσης στάθηκε γενικά ο αγώνας των Κρητικών για την ελευθερία και ειδικότερα η φυγή των Χριστιανών από τη Νότια και τη Δυτική Κρήτη για τα Κύθηρα, τα Αντικύθηρα και την Πελοπόννησο, ύστερα από την κατάληψη της Μεσαράς και των Σφακιών από τους Τούρκους(1823-1824). Ο Κρητικός έχει τη μορφή του τραγουδιού ενός πρόσφυγα, που μακριά από την πατρίδα αναπολεί τα περασμένα, τα οποία πλέκονται γύρω από το περιστατικό του ναυαγίου που σημάδεψε και καθόρισε τη ζωή του. Η σχέση του ποιήματος με την ιστορική πραγματικότητα είναι αρκετά χαλαρή, καθώς αναφέρονται ελάχιστα ιστορικά στοιχεία. Επίσης πρέπει να αναφερθεί ότι την εποχή σύνθεσης του Κρητικού(1833) έλαβε χώρα και η δικαστική διαμάχη του ποιητή με τον ετεροθαλή αδερφό του για τα περιουσιακά τους στοιχεία.

1

3. Σε ποιο γραμματειακό είδος ανήκει το ποίημα;

Το ποίημα είναι αφηγηματικό, γιατί υπάρχει ένα πρόσωπο, το οποίο αφηγείται κάποια ιστορία που συνέβη σε ένα συγκεκριμένο χρονικό διάστημα. Αφηγείται σε α πρόσωπο γεγονότα που αναφέρονται στο παρελθόν(φυγή από τη Κρήτη μετά την κατάληψη από τους Τούρκους), παρεμβάλλει γεγονότα από την εποχή που προηγήθηκε ο αγώνας των Κρητικών και γεγονότα μετά το ναυάγιο. Είναι και λυρικό καθώς ο ποιητής εξωτερικεύει τα συναισθήματα του μέσα από τη χρήση εκφραστικών μέσων. Φαίνεται η επιρροή από τους ρομαντικούς ποιητές. Και τέλος μπορεί να θεωρηθεί και δραματικό, γιατί υπάρχει ένας αφηγητής που αφηγείται(δραματικός μονόλογος) και συνδυάζει την αφήγηση με το διάλογο(εναλλακτική ερώτηση: ποιος αφηγηματικός τρόπος κυριαρχεί στο ποίημα; Ποιος είναι ο τύπος αφήγησης;)

4. Σε ποια σχολή(τεχνοτροπία) ανήκει το ποίημα;

Το ποίημα είναι δείγμα της Επτανησιακής σχολής, η οποία προσδιορίζεται από τα ακόλουθα στοιχεία:

- Αγάπη για την πατρίδα
- Αγάπη για τη θρησκεία
- Αγάπη για τη φύση
- Αγάπη για τη γυναίκα

- Χρήση δημοτικής γλώσσας
- Τάση για εξιδανίκευση

5. *Το έργο είναι αποσπασματικό ή ολοκληρωμένο;*

Σύμφωνα με τον Λίνο Πολίτη το ποίημα «μολονότι χαρακτηρισμένο απόσπασμα, μπορεί να θεωρηθεί απόλυτα ολοκληρωμένο, με εσωτερική ενότητα και συνοχή». Πολλοί υποστηρίζουν πως εξαιτίας οικογενειακών και προσωπικών προβλημάτων δεν κατάφερε να ολοκληρώσει το έργο του. Άλλοι υποστηρίζουν πως ο Σολωμός είχε ασπαστεί τον ρομαντισμό, που υποστήριζε την αποσπασματικότητα των έργων. Πιθανότατα λοιπόν ο ποιητής να είχε επηρεαστεί από το συγκεκριμένο λογοτεχνικό ρεύμα. Στη πραγματικότητα ο ποιητής είχε σκοπό να γράψει ένα ποίημα επικού χαρακτήρα, που όμως ποτέ δεν το τελείωσε. Ο Κρητικός θα ήταν ένα επεισόδιο αυτού του ποιήματος. Το επεισόδιο όμως αυτό είναι ολοκληρωμένο, έχει αρχή, μέση και τέλος.

6. *Πώς εκφράζεται η χριστιανική πίστη στο έργο του Σολωμού;*

Η ποίηση του Σολωμού έχει δεχτεί σημαντικές θρησκευτικές επιδράσεις. Καταρχήν, αποδέχεται την ενσάρκωση των ψυχών όπως και η χριστιανική παράδοση. Έπειτα, χρησιμοποιεί εικόνες από την Παλαιά Διαθήκη, από την Αποκάλυψη του Ιωάννη (λάλησε Σάλπιγγα). Κάνει χρήση του όρκου με τριπλή έκκληση εμπίστευσης. Και τέλος η αναφορά του στη Δευτέρα Παρουσία και μάλιστα σε συγκεκριμένο τόπο, αυτό του Ιωσαφάτ που σύμφωνα με τις κοινές δοξασίες χριστιανών, ιουδαίων, μωαμεθανών είναι το θέατρο της τελικής κρίσης. Γενικά μπορούμε να επισημάνουμε πως ο Σολωμός πίστευε πως σκοπός του ποιητή δεν είναι να εκφράσει την θλίψη και την μελαγχολία στα έργα του αλλά να στηρίξει ηθικά και ψυχικά τους συμπατριώτες του · γι' αυτό και η θρησκεία στεκόταν αρωγός δίπλα στην ποίηση προκειμένου να συμβάλουν από κοινού στην πνευματική ανάταση του ανθρώπου.

7. *Ο Κρητικός δεν είναι αυτοβιογραφικό έργο του Σολωμού. Θα μπορούσαμε όμως να βρούμε αυτοβιογραφικά στοιχεία;*

Υπάρχουν πράγματι στο ποίημα κάποια στοιχεία που παραπέμπουν στη ζωή του ποιητή. Η καταγωγή, αρχικά του πατέρα του ποιητή, ο οποίος ήταν από την Κρήτη, η αναγκαστική φυγή της οικογένειάς του Σολωμού από τη Μεγαλόνησο το 1669 μετά τις αγριότητες και τη βαρβαρότητα των Τούρκων και η εγκατάστασή τους έπειτα στη Ζάκυνθο. Τέλος, η εμμονή του Σολωμού με τη γυναικεία φύση ίσως εξηγείται από την αδυναμία και την αγάπη που έτρεφε στη μητέρα του, η οποία όμως κλονίστηκε όταν σε μια δίκη που έγινε για τα περιουσιακά στοιχεία του πατέρα εκείνη υποστήριξε τον ετεροθαλή αδερφό του και ο ποιητής πληγώθηκε βαθιά από τη στάση αυτή της μητέρας του.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΠΟΙΗΜΑΤΟΣ

Το ποίημα χωρίζεται σε πέντε μέρη – αποσπάσματα:

Απόσπασμα 1^ο - 2^ο : Ο ναυαγός Κρητικός μάχεται με τα κύματα μέσα στη φουρτουνιασμένη θάλασσα με σκοπό να σώσει την αγαπημένη του. Απευθύνεται σε ένα υποθετικό ακροατήριο και ορκίζεται τριπλά για να πείσει για την αλήθεια των λόγων του. Ακολουθεί μια παρέκβαση, όπου ο ναυαγός μεταφέρεται σε ένα μεταφυσικό επίπεδο και οραματίζεται τη στιγμή που θα δει ξανά την αγαπημένη του αναστημένη κατά την Έσχατη κρίση.

- *Πώς ξεκινάει η αφήγηση;* Ο αφηγητής αφηγείται σε α έναικό πρόσωπο(εκοίτα), στην οποία συμμετέχει και ο ίδιος(αφηγητής δραματοποιημένος – ομοδιηγητικός) και αφηγείται μια ιστορία από το παρελθόν. Η αφήγηση ξεκινάει από τη μέση(in media res) δηλαδή από την πάλη του ναυαγού με τα κύματα και όχι από την αρχή(μάχη Κρητικών με τους Τούρκους).
- *Πώς απευθύνεται ο ναυαγός στο αστροπελέκι;* Ο ναυαγός κάνει μια επίκληση στο αστροπελέκι, για να φωτίσει έστω για λίγο μέσα στο σκοτάδι, μήπως και καταφέρει να δει αν είναι κοντά η στεριά(προσωποποίηση). Γι' αυτό το λόγο το αποκαλεί καλό. Υπάρχει επίσης και το σχήμα του πλεονασμού, με το οποίο εκφράζει ο ναυαγός τη μεγάλη επιθυμία του για να φωτιστεί ο χώρος, στον οποίο βρίσκεται(σχήμα πλεονασμού).
- *Πως δικαιολογείται η χρήση του αριθμού τρία;* Η ευχή του ναυαγού πραγματοποιήθηκε και έπεσαν τρία αστροπελέκια. Ο αριθμός τρία δείχνει έντονη την επίδραση του Σολωμού από τα δημοτικά τραγούδια. Τον όρκο τον δίνει γιατί όσα θα πει στη συνέχεια είναι απίστευτα. Γι' αυτό προσπαθεί να κερδίσει το ακροατήριο του και να τους βεβαιώσει πως ο όρκος που δίνει είναι ιερός, γιατί ιερά και πολύτιμα είναι στα όσα ορκίζεται(συμπολεμιστές, λαβωματιές, ψυχή αγαπημένης). Η σειρά δεν είναι τυχαία αλλά ο πρόσφυγας τα ιεραρχεί, γι' αυτό και αφήνει τελευταία την υψηλότερη γι' αυτόν αξία, την αγαπημένη του. Με τη μεταφορική φράση *μου φαγαν* τα στήθια ο πρόσφυγας υποδηλώνει τη γενναιότητα του, με τον αγώνα με τους συμπολεμιστές του υποδηλώνεται η συντροφικότητα του και τέλος με τη μεταφορική φράση *μ' έκαψε τον κόσμο απαρτώντας* υπογραμμίζει το μέγεθος της αγάπης του και την αγωνία του να βρει την αγαπημένη του. Στο σημείο αυτό έχουμε **πρόδρομη αφήγηση ή πρόληψη**, καθώς η αφήγηση μεταφέρεται στο μέλλον και προϊδεάζεται ο αναγνώστης για το θάνατο της κόρης.
- *Ποια είναι η τριπλή λειτουργία του όρκου;*
 - ❖ Να πείσει τον αναγνώστη για την αλήθεια των όσων θα πει
 - ❖ Δίνει έμμεσα πληροφορίες για τη δράση του ήρωα στη Κρήτη
 - ❖ Προϊδεάζει τον αναγνώστη για το θάνατο της κόρης
- *Πώς γίνεται η μετάβαση στο Παράδεισο, στη στιγμή της Δευτέρας Παρουσίας;*

Γίνεται με το **σχήμα της αποστροφής**, με το οποίο ο αφηγητής στρέφεται στη Σάλπιγγα της Δευτέρας Παρουσίας, που της απευθύνει το λόγο προσφώνηση(προσωποποίηση), γιατί η σάλπιγγα ουσιαστικά θα σημάνει τη Δευτέρα Παρουσία. Οι στίχοι μέσα στην παρένθεση αποτελούν πρόδρομη αφήγηση, καθώς μας μεταφέρει στη συνομιλία του με τις αναστημένες ψυχές των νεκρών ενώ ταυτόχρονα ψάχνει να βρει την αγαπημένη του. Ο λόγος του αφηγητή είναι παραστατικός με τη χρήση του δραματικού ενεστώτα και τη χρήση μεταφοράς(σχιζω το δρόμο). Η πρόδρομη αφήγηση συνεχίζεται στο στίχο 7 με το σχήμα υποφοράς και ανθυποφοράς, κατά το πρότυπο των δημοτικών τραγουδιών(μην είδατε.....την είδαμε).

- *Τι απαντούν οι ψυχές στον αφηγητή;*

Οι αναστημένες ψυχές του απαντούν πως την είδαν και ήταν ολοφάνερη η αγνότητα της(εικόνα και μεταφορά = της τρέμαν τα λουλούδια), ήταν ευδιάθετη, έδειχνε ανυπόμονη για την ενσάρκωση της αλλά και για την ανεύρεση του αγαπημένου της(χρήση δραματικού ενεστώτα = σαλεύει, κοιτάζει, γυρεύει)

- *Πώς αντέδρασε η φύση στο τραγούδι της αγαπημένης του;*

Η φύση συμμετέχει στη χαρά της, καθώς ο ουρανός άκουγε έκπληκτος το τραγούδι της(προσωποποίηση) και η φωτιά καθυστέρωσε το κάψιμο του κόσμου

- *Ποιες οι θρησκευτικές αντιλήψεις για τη μέλλουσα ζωή;*

Η αθανασία της ψυχής, η Σάλπιγγα της Δευτέρας Παρουσίας, η ανάσταση και η ενσάρκωση των νεκρών, η Κοιλιάδα του Ιωσαφάτ, η Μέλλουσα κρίση των ψυχών, η φωτιά του άλλου κόσμου.

- *Σχήματα λόγου:* εικόνες οπτικές και ακουστικές, σχήμα υπερβατό(στιχ. 5), μεταφορά(στιχ 8,10) , εικόνες βιβλικές και υπερβατικές
- *Στίχος:* ιαμβικός δεκαπεντασύλλαβος με ζευγαρωτή ομοιοκαταληξία όπως και στον Ερωτόκριτο.

Απόσπασμα 3^ο : η αφήγηση επανέρχεται στον επίγειο κόσμο, όπου η θάλασσα ηρεμεί και γαληνεύει(**αντίθεση** με το προηγούμενο απόσπασμα). Ο ποιητής αποδίδει αυτή την γαλήνη με υπέροχες εικόνες και εξαιρετικά εκφραστικά μέσα ενώ ταυτόχρονα η αγαπημένη του σφίγγει χαρούμενη τον Κρητικό. Ξαφνικά όμως συμβαίνει κάτι αναπάντεχο · εμφανίζεται μπροστά του μια γυναικεία οπτασία με μορφιά και λάμψη θεϊκή, η φεγγαροντυμένη.

- *Πώς προβάλλεται η ηρεμία και η νημερία της θάλασσας;*

Με την επανάληψη(ησυχασε, ησυχία), με μεταφορά(πάστρα), με παρομοίωση(σαν περιβόλι), με προσωποποίηση(στίχ 6) και με εικόνες. Η ηρεμία όμως δεν αφορά μόνο τη θάλασσα αλλά απλώνεται σε όλη τη πλάση(γη, ουρανό)

➤ *Πού αποδίδει ο αφηγητής αυτή την ηρεμία της φύσης ;*

Ο αφηγητής αποδίδει το γαλήνεμα της πλάσης σε ένα κρυφό μυστήριο, σε μια μυστηριώδη δύναμη, που ανάγκασε τη φύση να εγκαταλείψει την αγριότητα και την μανία της και να αποκτήσει πρόσωπο νηφάλιο και ήμερο. Πρόκειται για το γνωστό ποιητικό μοτίβο της σιγής του κόσμου πριν συμβεί κάτι σημαντικό ή πριν από την εμφάνιση(επιφάνεια) κάποιας θείας παρουσίας · στη συγκεκριμένη περίπτωση την εμφάνιση της φεγγαροντυμένης. (η ακινησία και τη γαλήνη της φύσης απαντά και στον Πειρασμό των Ελευθέρων Πολιορκημένων)

➤ *Πώς δικαιολογείται το σφίξιμο της κόρης;*

Η αγαπημένη του προφανώς χάρηκε από την ηρεμία της φύσης, γιατί πίστεψε πως τελείωσαν τα βάσανα τους και έτσι έσφιξε τον αγαπημένο της δυνατά. Υπάρχει βέβαια και μια άλλη ερμηνεία ότι η κοπέλα ξεψύχησε ή λιποθύμησε χωρίς βέβαια αυτό να γίνει αντιληπτό από τον ναυαγό. Το σφίξιμο από την κόρη αποδίδεται με το προώτερο σχήμα, πρώτα δηλαδή χάρηκε και ύστερα τον έσφιξε.

➤ *Πώς έγινε η εμφάνιση της φεγγαροντυμένης;*

Στο σημείο που καθρεφτιζόταν το φεγγάρι στη θάλασσα, σημείο που καθρεφτίζεται και η αγαπημένη του ναυαγού, κάνει την εμφάνιση της μια οπτασία. Άρα το φεγγάρι αποτελεί σημείο κλειδί για την εμφάνιση της φεγγαροντυμένης. Με σχήματα μεταφοράς(θεική θεωρία) και αντίθεσης(μαύρα μάτια, ξανθά μαλλιά) παρουσιάζεται μια εικόνα επιβλητική και μεγαλόπρεπη, που ξαφνιάζει τον αναγνώστη. Η εμφάνιση της γίνεται στο δροσάτο φως του φεγγαριού, το οποίο αποδίδει τις ανταυγίες του φεγγαρόφωτου στη μορφή της μυστηριακής γυναίκας(σχήμα συναισθησίας = συμφύρονται = ενώνονται δύο διαφορετικές αισθήσεις και οξύμωρο = γιατί το φως αποτελεί πηγή θερμότητας).

Απόσπασμα 4^ο: η φεγγαροντυμένη ξεχύνει φως σε όλη την πλάση μέσα στη νύχτα και συνεπαίρνει το ναυαγό, καθώς στρέφεται και τον κοιτάζει και επικοινωνεί μαζί του με ένα μυστηριώδη τρόπο. Ο ναυαγός την κοιτάζει και ο ίδιος και νιώθει πως είναι μια εξιδανικευμένη μορφή που ο ίδιος την είχε πλάσει από το μακρινό παρελθόν και τη γνωρίζει. Η μεγάλη συναισθηματική φόρτιση μεταφέρει τη σκέψη του ήρωα στα τραγικά γεγονότα της Κρήτης: σκέφτεται τα αδέρφια του που αιχμαλωτίστηκαν από τους Τούρκους, την ατιμωση και το θάνατο της αδερφής του και των γονιών του την προσφυγιά την δική του. Έτσι, λοιπόν μέσα από την ανάμνηση των δεινών του η δραματική έκκληση προς τη Φεγγαροντυμένη προβάλλει ως απόλυτα φυσιολογική και δικαιολογημένη.

➤ *Ποια είναι η σημασία του φωτός στους στίχους 1-8;*

Τα αστέρια φωτίζουν την φεγγαροντυμένη και τονίζουν περισσότερο την εμφάνιση της. Ωστόσο το εκτυφλωτικό τους φως δεν την σκεπάζει, δεν την καλύπτει ·

αντίθετα δημιουργούν μια όμορφη εικόνα της φεγγαροντυμένης, η οποία πλημμυρίζει από το φως των αστεριών, που την κοιτάζουν και νιώθουν και αυτά αγαλλίαση όπως ο ναυαγός. **(τα αστέρια εδώ προσωποποιούνται)** Γεμάτη φως λοιπόν βαδίζει επάνω στην επιφάνεια της θάλασσας χωρίς να βυθίζεται. Το ανάστημα της είναι ανάερο, ελαφρύ (η εικόνα που στέκεται στο νερό χωρίς να βουλιάζει παραπέμπει στο Χριστό) και πλημμυρισμένη από έρωτα ανοίγει την αγκαλιά της με καλοσύνη και ευσιπλαχνία. Η ομορφιά αυτή και η καλοσύνη της φεγγαροντυμένης εκφράζουν το αρχαίο ελληνικό ιδεώδες του καλού καγαθού, φιλτραρισμένο μέσα από τις χριστιανικές αντιλήψεις. Το άπλετο αυτό φως μεταμορφώνει τη νύχτα σε μέρα **(παράσταση του αδιανόητου καθ' υπερβολή – το μεσημεριανό φως μέσα στη νύχτα – συναντάται στο δημοτικό τραγούδι)**. Έτσι, όλη η πλάση μεταμορφώνεται σε ναό που λαμπυρίζει. Γενικά θα μπορούσαμε να πούμε πως ο Σολωμός αποδίδει την εικόνα της φωτοχυσίας σε ανιούσα κλίμακα: αρχικά δηλαδή η φεγγαροντυμένη φωτιζόταν από το φως του φεγγαριού, έπειτα των αστεριών, κατοπιν η νύχτα γίνεται μέρα και τέλος φωτίζει όλη την πλάση. Η χρήση του δραματικού ενεστώτα κάνει την περιγραφή της εικόνας πιο παραστατική και ζωντανή. Τα σχήματα που επικρατούν είναι αυτό του πολυσύνδετου (χρήση του και) καθώς και η μεταφορά (η νύχτα πλημμυρίζει, η χτίσις έγινε ναός) – (εναλλακτική ερώτηση = ποια είναι τα γνωρίσματα της φεγγαροντυμένης;)

➤ *Πώς προβάλλεται η δυνατή έλξη του Κρητικού με την φεγγαροντυμένη;*

Είναι ολοφάνερη η έλξη που ασκεί ο ένας στον άλλο. Από την πρώτη στιγμή της εμφάνισης της η φεγγαροντυμένη είχε στρέψει το βλέμμα της στο ναυαγό και αυτός δεν μπορούσε να αποτραβήξει το βλέμμα του από πάνω της. **(σχήμα θέσης και άρσης = όχι στην κόρη αλλά σ' εμέ)** Καθόταν εκστασιασμένος σαν να τον είχε μαγνητίσει. Η έλξη αυτή παρομοιάζεται με πυξίδα και με μαγνητική βελόνα η οποία στρέφεται πάντα στο Βορρά. (πετροκαλαμύθρα = είδος πρωτόγονης μαγνητικής βελόνας από καλάμι, δείκτης πυξίδας που επιπλέει στο νερό). Το φαινόμενο του μαγνητισμού αξιοποιήθηκε μεταφορικά για την έλξη μεταξύ ψυχών, πνευμάτων, σωμάτων σε πολλά κείμενα ήδη από την αρχαιότητα. Η χρήση πάλι του δραματικού ενεστώτα και στους στίχους αυτής κάνει την αφήγηση πιο παραστατική και ζωντανή σαν να εκτυλίσσεται η σκηνή μπρος στα μάτια του αναγνώστη.

➤ *Γιατί ο ναυαγός αναζητά τη μορφή της φεγγαροντυμένης στο μακρινό παρελθόν;*

Ο Κρητικός έβλεπε την φεγγαροντυμένη έχοντας την εντύπωση πως την είχε δει ξανά στο παρελθόν και του θύμιζε μια οικεία εικόνα. Μια εικόνα σαφώς ευχάριστη και γοητευτική, γλυκιά και αστοχισμένη (δεν θυμόταν δηλαδή που την είχε ξαναδεί – μεταφορά). Ο ναυαγός δεν θυμόταν που ακριβώς την είχε συναντήσει: πιθανόν ως εικόνα σε κάποιον ναό, την οποία θαύμαζε, ίσως την είχε πλάσει η φαντασία του ως ερωτική ιδανική μορφή ή ήταν μια μορφή της παιδική του ηλικίας πιθανόν να ήταν και η μορφή της μητέρας του. Στους στίχους αυτούς της αναζήτησης της μορφής της φεγγαροντυμένης (στίχος 13-18) ανιχνεύονται απηχήσεις πλατωνικών και αριστοτελικών απόψεων για την αναγνώριση, στα πράγματα του κόσμου αυτού, ιδεών (προτύπων) που η ψυχή μας είχε αντικρίσει σ' ένα προσωπικό της στάδιο.

Η εξιδανίκευση της φεγγαροντυμένης εντούτοις συνδέεται και με ρομαντικές πηγές. Για μια ακόμη φορά συναντάμε επιρροές από το δημοτικό τραγούδι (τρεις υποθέσεις του κρητικού). Ακόμη, η μορφή της φεγγαροντυμένης προβάλλεται δυναμική και εντυπωσιακή με τη χρήση του δραματικού ενεστώτα (προβαίνει, στολίζει) και τη χρήση της παρομοίωσης, σύμφωνα με την οποία η φεγγαροντυμένη προβάλλει σαν το νερό που ξεπηδάει από τα έγκατα του βουνού.

➤ *Ποια συναισθήματα γεννά στον Κρητικό η εμφάνιση της φεγγαροντυμένης;*

Μόλις ο Κρητικός αντίκρισε την φεγγαροντυμένη και είδε το νερό, τα μάτια του γέμισαν δάκρυα, και έτσι εξαφανίστηκε η λάμψη της κοπέλας, καθώς τα δάκρυα του θόλωσαν την όραση (**σχήματα μεταφοράς και αντίθεσης**). Εκτός από την απώλεια του οπτικού του πεδίου ο Κρητικός έχασε και την μιλιά του καθώς ένωθε τα μάτια της φεγγαροντυμένης μέσα στα σωθικά του, τα οποία τον εμποδίζουν να μιλήσει (**προσωποποίηση**). Τα μάτια της θεικής αυτής μορφής **διάβαζαν παράλληλα τις σκέψεις του ήρωα**, γεγονός που αποδεικνύει την επιρροή του ποιητή από θρησκευτικές αντιλήψεις (θέματα παρμένα από την Αγία Γραφή και την Παλαιά Διαθήκη, όπου ο Θεός γνωρίζει τα πάντα). **Σχήματα μεταφοράς** (μου διάβαζε το νου μου) και **συνεκδοχής** (με θλίψη του χειλιού μου). Έτσι, λοιπόν η φεγγαροντυμένη διαβάσει μέσα στην ψυχή του όσα εκείνος ήθελε να της αφηγηθεί σε β ενικό πρόσωπο (τη τραγωδία του, τα βάσανα του, την περιπέτεια του). Πριν από την υποθετική αφήγηση υπάρχει ένα χάσμα, το οποίο αφορά τα εισαγωγικά λόγια που θα απηύθυνε ο ναυαγός στην φεγγαροντυμένη: (**χρήση μεταφοράς**). Αφηγείται, κατόπιν, τις συμφορές που έπληξαν τον ίδιο (έγινε πρόσφυγας και πήρε στις χούφτες του χώμα από την πατρίδα) και την οικογένεια του (**χρήση μεταφοράς και εικόνες ρεαλιστικές**). Η αναδρομική αφήγηση, η επιστροφή δηλαδή στο παρελθόν είναι απλή και λιτή και φανερώνει την έντονη ψυχολογική κατάσταση του ήρωα. Ψυχικά ράκος λοιπόν ο αφηγητής ζητά από την θεική όψη να σώσει τουλάχιστον την αγαπημένη του (**τροφερό κλώνάρι – μεταφορά – υπάρχει και στον Ερωτόκριτο**), το μόνο στήριγμα που του έχει απομείνει στη ζωή. Δηλώνει πως σε γκρεμό κρέμεται βαθύ (**μεταφορά, χρήση και στον Ερωτόκριτο**), για να φανερώσει την απόγνωση του και την αγωνία του για την τελική έκβαση της κατάστασης. Πλέον η προσφώνηση τους σαν Θεά, ολοφάνερα και χωρίς ενδοιασμούς επιβεβαιώνει την φύση της (βλέπε και στίχο 13 απόσπασμα 3 και στίχο 25 απόσπασμα 4).

➤ *Ποιες ερμηνείες δίνονται για την φεγγαροντυμένη;*

Η μορφή της φεγγαροντυμένης υπάρχει και σε άλλα έργα του Σολωμού όπως στον Λάμπρο και στον Πειρασμό. Είναι καθαρά σολωμική σύλληψη. Μπορεί να είναι:

- ❖ Η ομορφιά της ζωής και της φύσης
- ❖ Νεράιδα, όπως και στις λαϊκές παραδόσεις
- ❖ Θεά:
 - Η θεά Αφροδίτη
 - Η θεά Ελευθερία – Ελλάδα
 - Η ψυχή της αρραβωνιαστικιάς του κρητικού υψωμένης σε θεά

- Η ψυχή της αρραβωνιαστικιάς που ξεψύχησε και παρουσιάστηκε σαν οπτασία.
- ❖ Αναπαράσταση της θρησκείας, η Παναγίας της θρησκευτικής παράδοσης(θρησκευτική ερμηνεία)
- ❖ Η πλατωνική ιδέα(ομορφιά, καλοσύνη, δικαιοσύνη – φιλοσοφική ερμηνεία)
- ❖ Ενοσρκώνει την ουράνια αγάπη ή την πονεμένη μάνα των ανθρώπων ή μια ορισμένη μορφή του θείου Έρωτα

Απόσπασμα 5^ο : η φεγγαροντυμένη πλημμυρισμένη από συγκίνηση μετά την αφήγηση του ναυαγού χάνεται. Ο ναυαγός διακόπτει την αφήγηση των γεγονότων του παρελθόντος και επανέρχεται στο χρόνο της αφήγησης για να βεβαιώσει πως τώρα έχει ξεπέσει, έχει χάσει την δύναμη και την αντρειά του και έχει γίνει ένας ζητιάνος πρόσφυγας. Κατόπιν, με το λογοτεχνικό εύρημα του σνειρου ο Κρητικός αναφέρεται στην ανάμνηση της φεγγαροντυμένης και στο σκηνικό της θαλασσοταραχής. Έπειτα, επανέρχεται στην κύρια αφήγηση των γεγονότων του παρελθόντος, στη σκηνή του ναυαγίου, για να βεβαιώσει πως άρχισε τώρα να κολυμπάει με όλη του τη δύναμη για να βγει στη στεριά. Τώρα, όμως εμφανίζεται ένα νέο εμπόδιο που δυσχεραίνει την προσπάθειά του, αυτό του ήχου, που δεν έμοιαζε με κανένα τραγούδι ανθρώπου, πουλιού ή μουσικού οργάνου. Ο ήχος ήταν τόσο μελωδικός που τον γοήτευε και τον συνέπαιρνε με αποτέλεσμα να θέλει να εγκαταλείψει την προσπάθειά του. Στο τέλος όμως, ο ήχος σταμάτησε και ο ναυαγός έφτασε στη στεριά όπου εκεί διαπίστωσε πως η αγαπημένη του ήταν ήδη νεκρή.

- *Ποια η αντίδραση της φεγγαροντυμένης μετά την αφήγηση του Κρητικού;*

Η φεγγαροντυμένη χάρισε ένα χαμόγελο ευτυχίας στον ναυαγό, που του απάλυνε για λίγο τον πόνο της δυστυχίας για τα δεινά που έπληξαν τον ίδιο και την οικογένειά του. Ταυτόχρονα, όμως τα μάτια της γέμισαν δάκρυα, γεγονός που αποδεικνύει πως συμπάσχει μαζί του και νιώθει θλίψη για την κατάσταση του. Τα συναισθήματα αυτά δίνονται με τα σχήματα της μεταφοράς, της παρομοίωσης και της επανάληψης. Καθώς δάκρυσαν τα μάτια της φεγγαροντυμένης του θύμισαν αυτά της καλής του, επίθετο που φανερώνει σχέση αγάπης και ερωτικού δεσμού.

- *Να σχολιαστεί το απόσπασμα μέσα στις παύλες.*

Ο Κρητικός διακόπτει την αφήγηση των γεγονότων και ερχόμαστε στο αφηγηματικό παρόν(από το χρόνο της ιστορίας περνάμε στο χρόνο της αφήγησης). Η μετάβαση στο παρόν γίνεται συνειρμικά με το χέρι, το οποίο ο ναυαγός το είχε σηκωτό και άρχισε την εξιστόρηση του. Το γεγονός ότι δεν έχει πια χέρι φανερώνει ότι έχει ξεπέσει, αποκαλύπτει την άθλια κατάσταση στην οποία έχει περιέλθει, καθώς έχει χάσει την δύναμη και την αντρείοσύνη του και βιώνει μια κατάσταση απογοήτευσης και εξαθλίωσης. Έχει γίνει ζητιάνος πρόσφυγας που ζητιανεύει για να ζήσει και ζει με καταρακωμένη αξιοπρέπεια τιμή. Όλη αυτή η κατάσταση δίνεται με σχήματα αντίθεσης, μεταφοράς, προσωποποίησης, συνεκδοχής(

δακρυσμένο μάτι αντί δακρυσμένα μάτια), άρσης και θέσης(από τη μια ο γενναίος πολεμιστής και από την άλλη ο ζητιάνος πρόσφυγας)

- *Τι επιδιώκει ο αφηγητής με το τέχνασμα του ονείρου;*

Με το εύρημα του ονείρου ο ποιητής επανέρχεται στο χρόνο της ιστορίας: ο ναυαγός δηλαδή όταν πέφτει να κοιμηθεί βλέπει εφιάλτες(ονείρατα σκληρά), όπου εμφανίζεται πάλι η μορφή της φεγγαροντυμένης. Ταυτόχρονα, όμως, βιώνει και πάλι τις στιγμές της θαλασσοταραχής και η αγαπημένη του κοντεύει να πνιγεί μέσα στη φουρτουνιασμένη θάλασσα. Ο αφηγητής τότε ξυπνάει έντρομος(επιστροφή στο χρόνο της αφήγησης) και κοντεύει να του φύγει του μυαλό από τη σκέψη και την ανησυχία· όμως βάζει το χέρι στο μέτωπο του και αμέσως ηρεμεί. Η αφήγηση και εδώ ζωντανεύει με τη χρήση μεταφορών, προσωποποιήσεων και εικόνων.

- *Αναλύστε τη σκηνή του ναυαγίου.*

Ο αφηγητής επανέρχεται ξανά στο επίπεδο της κανονικής αφήγησης(στην πάλη με τα κύματα) αλλά και στο παρελθόν, στους αγώνες στην Κρήτη. Η σκηνή ανοίγει με τη χρήση της λέξης χέρι, με το οποίο έκλεισε η προηγούμενη σκηνή. Με την παλάμη δηλαδή ηρέμησε και με αυτή σκίζει τα κύματα για να σωθεί(συνειρμικό στοιχείο). Κάνει μια αναδρομή στο παρελθόν και θυμάται τα νιάτα του, όπου ήταν δυνατός και σφριγηλός στις μάχες, πολεμούσε σώμα με σώμα με τους Τούρκους για την ελευθερία της Κρήτης. Πάλι υπάρχει πλήθος μεταφορών και ο γνωστός αριθμός τρία των δημοτικών τραγουδιών. Η αναφορά στο όνομα του μπόμπο – Ισούφ γίνεται με ειρωνική και περιπαικτική διάθεση · ίσως είναι παρουσία συμβατική αιγυπτιακή, που πολιορκήσε μάταια το Λαβύρινθο(ρωμαϊκό λατομείο στην περιοχή της Γόρτυνας, που κατέφυγαν το 1823 πολλοί χριστιανοί και το κατέλαβαν οι Τούρκοι). Μετά από αυτή την αναδρομή στο παρελθόν ο αφηγητής επανέρχεται πάλι στην πάλη με τα κύματα, καθώς συνεχίζει να κολυμπάει με σθένος και δύναμη μοναδική, για να βγει στην στεριά μαζί με την αγαπημένη του. Η μεγάλη σωματική προσπάθεια επιτάχυνε το χτυποκάρδι του και η καρδιά του χτυπούσε στα πλευρά της αγαπημένης του. Η πρωθύστερα το κολύμπι δυνάμωνε επειδή ένιωθε την παρουσία της κόρης.

- *Ποια τρίτη δοκιμασία είχε να ξεπεράσει ο Κρητικός;*

Μετά από την αναδρομή στο παρελθόν η επιστροφή στο παρόν γίνεται με την εμφάνιση ενός γλυκού και περιεργού ήχου. Η επίδραση που είχε ο ήχος στον ναυαγό ήταν καταλυτική καθώς δυσχέρανε την προσπάθεια του να βγει στη στεριά. Οι κινήσεις του άρχισαν να γίνονται αργές και νωχελικές, καθώς η μελωδία τον είχε συνεπάρει.(σχήμα μεταφοράς = γλυκύτατος ήχος, αποκοιμούσε το πλέξιμο). Ο προσδιορισμός του μεθυστικού ήχου γίνεται μέσα από τρεις παρομοιώσεις(αριθμός τρία των δημοτικών τραγουδιών). Ο αφηγητής ξεκινάει τη σύγκριση του ήχου, τονίζοντας πρώτα τι δεν ήταν ο ήχος(σχήμα άρσης και θέσης):

- Δεν ήταν ερωτικό τραγούδι κάποιας κοπέλας, που βγήκε στη φύση για να υμνήσει τον έρωτα της την ώρα του δειλινού. Χρήση δραματικού ενεστώτα,

χιαστό, πολυσύνδετο, συνεκδοχή(φωνή της βρύσης, του δέντρου, του λουλουδιού = το ένα αντί για το πλήθος στο οποίο αυτό ανήκει).

- Δεν ήταν κελήδημα από κρητικό(αγάπη ναυαγού για την πατρίδα) αηδόνι, που τραγουδάει τη νύχτα ψηλά στους βράχους και μαγεύει όλη τη πλάση. Και εδώ υπάρχουν πλήθος μεταφορές, υπερβολή, χιαστό, προσωποποίηση και χρήση δραματικού ενεστώτα.
- Δεν ήταν μουσική από σουραύλι, που ακούγεται μέσα στην πάμφωτη μέρα(συνεπώς και στις τρεις παρομοιώσεις γίνεται λόγος και για τις τρεις φάσεις της ημέρας). Ο ήχος από το σουραύλι ακούγεται από τον Ψηλορείτη(αγάπη ποιητή για πατρίδα) και συγκλονίζει την ψυχή του ποιητή κάθε φορά που τον ακούει. Τον συγκλονίζει γιατί του θυμίζει τη σκλαβιά της πατρίδας του αλλά ταυτόχρονα νιώθει περήφανος για αυτή. Τι και αν τα εδάφη της είναι όλο πέτρα και η βλάστηση φτωχή και λίγη, αυτή παραμένει όμορφη και αγαπητή. Ο στίχος αυτός(42) επανέρχεται και στο κατοπινό έργο του Σολωμού τους Ελευθέρους Πολιορκημένους. Σχήματα μεταφοράς, προσωποποίησης, πολυσύνδετο, χρήση δραματικού ενεστώτα.

Στο στίχο 43 ο αφηγητής συνοψίζει τι δεν ήταν ο ήχος σε μια σειρά σε σχήμα ασύνδετο. Προφανώς θέλει να τονίσει πως ο ήχος που εμφανίστηκε μετά την φεγγαροντυμένη δεν μπορεί να συγκριθεί με κανένα άλλο ήχο, διότι αυτός ήταν μαγικός και μοναδικός.

- *Για ποιο λόγο δεν μπορεί να προσδιοριστεί η πηγή του ήχου;*

Ο ήχος είναι δύσκολο να εντοπιστεί λόγω απόστασης και της φύσης του, γι' αυτό γίνεται μια προσπάθεια προσέγγισης αυτού:

- Ήταν μοναδικός
- Ήταν μουσική χωρίς λόγια ή δεν μπορούσε να περιγραφεί με λόγια
- Ήταν ήχος λεπτός
- Δεν είχε αντίλαλο
- Η πηγή του δεν μπορούσε να προσδιοριστεί
- Ήταν ήχος ευδιαστός
- Ήταν ήχος πλούσιος
- Ήταν ευχάριστος
- Ήταν ανεκδιήγητος, άρρητος, ανεκλάλητος
- Έχε καταλυτική δύναμη.

- *Ποια η επίδραση του ήχου στη σωματική και ψυχική κατάσταση του ναυαγού; Τι συνέβη όταν χάθηκε ο ήχος;*

Ο ήχος συναρπάζει τόσο πολύ τον ναυαγό, ώστε αυτός να μη μπορεί να συγκεντρωθεί στο στόχο του(σχήμα προσωποποίησης – επανάληψη του ρήματος αδράχνω, καθώς ο ήχος αδράχνει όλη την ψυχή του ναυαγού – σχήμα πολυσύνδετο και σχήμα συσώρευσης). Τόσο πολύ τον κυρίευσε η μαγεία του ήχου, ώστε πολλές φορές προσπάθησε να αποχωριστεί η ψυχή του από τη σάρκα του(η δυσιστική αντίληψη διάχυτη σε όλη την ελληνική και δυτική παράδοση από τις φιλοσοφικές

θεωρίες ως τις λαϊκές δοξασίες, έτσι και στους Ελεύθερους Πολιορκημένους). Ο ναυαγός δεν μπορούσε μόνος του να λυτρωθεί από την επιρροή του ήχου και λυτρώθηκε μόνο όταν αυτός σταμάτησε. Ο στίχος αυτός του χωρισμού της ψυχής από το σώμα θυμίζει πλατωνικές και χριστιανικές αντιλήψεις καθώς και το τραγούδι των Σειρήνων του Οδυσσέα.

➤ *Ποιες οι ερμηνείες για τον ήχο;*

Ο μαγικός ήχος που συναρπάζει τον Κρητικό μπορεί να είναι:

- Ο ρυθμός της φύσης
- Αγγελικός ψαλμός
- Μυστική αρμονία – φωνή τους Σύμπαντος
- Η φωνή της πατρίδας του

➤ *Σχολιάστε το δραματικό τέλος του ποιήματος.*

Μετά την εξαφάνιση του ήχου παρατηρείται ένα αφηγηματικό κενό, καθώς δεν μας περιγράφει τι συνέβη σε όλη τη διάρκεια που κολυμπούσε, ίσως γιατί δεν υπάρχει τίποτα ενδιαφέρον να αφηγηθεί. Χρήση δραματικού ενεστώτα (ο αφηγητής δίνει σημασία στη σωτηρία της κόρης και όχι τόσο στη δική του). Η χαρά της επίτευξης του στόχου (έφτασε στην ακτή) συνοδεύεται από τη θλίψη για το χαμό της κόρης του. Η αφήγηση τελειώνει απότομα χωρίς θρήνους και περιττά λόγια και κυκλικά (τελειώνει όπως άρχισε)